

B. Agenda 2023-2027 Voortgang Projecten

nr.	Project	Beschrijving doel	T: Trekker P: overige (beoogde) Partners
-----	---------	-------------------	---

1. Gezondheid & Welzijn

1a	Leiden Healthy Society Center	<p>Leiden staat de komende decennia voor grote uitdagingen, zoals het terugdringen van gezondheidsverschillen en het bevorderen van welzijn en gezondheid gedurende alle levensjaren. Om deze uitdagingen het hoofd te bieden is een brede en integrale aanpak nodig. Waarbij we optimaal samenwerken en gebruik maken van alle aanwezige kennis.</p> <p>De stad Leiden heeft een unieke positie om gezondheid en welzijn te verbeteren. We hebben een rijke infrastructuur van kennisinstututen, zoals de Faculteit der Sociale Wetenschappen, het Bio Science Park, LUMC, Hogeschool Leiden, MBO, TNO en vele anderen. Ook zijn er in de stad al veel initiatieven vanuit beleid, vanuit de praktijk en vanuit de wetenschap die allemaal een bijdrage leveren aan de gezondheid, het welzijn en de vitaliteit van de inwoners van Leiden. De gemeente Leiden en de Faculteit der Sociale Wetenschappen van de Universiteit Leiden hebben het initiatief genomen tot het oprichten van het Leiden Healthy Society Center. In dit Healthy Society Center brengen we alle partijen en alle kennis op het gebied van gezondheid en welzijn bij elkaar. We ontwikkelen, implementeren en evalueren samen met inwoners van Leiden gezondheidsoplossingen die bij moeten dragen aan het optimaliseren van de gezondheid en het welzijn van de Leidse inwoner en aan het verkleinen van de gezondheidsverschillen.</p>	T: UL en GL P: HsL, mboR, Naturalis, partners preventie-akkoord, LUMC
1b	Studentenwelzijn	<p>Het welzijn van studenten, in de breedste zin van het woord, staat onder druk en is verder verslechterd mede door ervaren prestatiedruk in het onderwijs, de veranderende maatschappij, sociale media en de impact van corona. Het welzijn van deze groep vraagt aandacht. Ingezet wordt op het bestrijden van problemen en knelpunten, maar juist ook op de preventie daarvan. Huidige projecten zijn: Gezamenlijke welzijnsweek, Informatievoorziening financiële stress, Kerngroep tegen seksueel ongewenst gedrag en Preventie alcohol- en middelengebruik. Daarnaast wordt gewerkt aan het co-creatieve Citizen Science onderzoek met en voor studenten over mentale gezondheid en met name het impact van pandemie op studenten (ook gelinkt aan het Leidse Preventieakkoord).</p>	T: GL, UL, HsL, mboR, PKvV, StOP P: UL/CS Lab
1c	YouRight	<p>“Het heeft toch geen zin, ik kan toch niet duidelijk maken dat het onterecht is dat ik ben ontslagen.” Een team van jongeren van mbo, hbo en wo samen met juristen hebben de krachten gebundeld om te zorgen dat de rechtspositie van mbo-studenten versterkt wordt.</p> <p>De samenwerking met studenten mbo, hbo, wo is in continue ontwikkeling. Verfrissend, verrassend en steeds elkaar versterkend.</p>	T: StudioMoio, HsL/ lectoraat Recht en Rechtvaardigheid P: mboR, GL
1d	MDT UniverCity	<p>Changemakers zijn jonge mensen die zien dat het anders/beter kan en de moed hebben om zelf het verschil te maken. Bij MDT UniverCity leiden we deze changemakers op om bij te dragen aan de wereld van morgen. Met een groot netwerk laten we dit bijzonder talent zien dat we samen aan een betere toekomst kunnen bouwen. De changemakers leren van het netwerk, het netwerk leert van hen en als team zijn ze van waarde voor de regio.</p>	T: GL P: StudioMoio, mboRijnland, Cardea, stichting Bloom, Holland Rijnland.

1e	Stevenshof vitaal	Bewoners en organisaties in de Stevenshof zetten zich samen in voor een gezonde en sociale wijk. Stevenshof Vitaal bestaat uit verschillende initiatieven die zich bezig houden met gezonde voeding, sport en beweging, ontmoeting en groen. Van het 'beweeglint', bloesembomen, de nieuwe ontmoetingsplek tot het Stevenshof recept.	T: GL P: HsL, LUMC, GL, GGD, BplusC, div. instellingen
1f	Leids preventieakkoord	In Leiden zetten veel partijen zich in voor de gezondheid en het welzijn van de inwoners en er lopen diverse veelbelovende initiatieven. Met het preventieakkoord 'Leiden Gezond en Vitaal 2021-2023' wil de gemeente Leiden zich samen met inwoners, maatschappelijke organisaties en het bedrijfsleven inzetten voor de gezondheid en vitaliteit van haar bewoners, waarbij wordt gezocht naar slimme verbindingen tussen de bestaande projecten. In het Leids preventieakkoord staan vier ambities centraal: <ul style="list-style-type: none"> - Partners werken samen en betrekken inwoners - Inwoners van Leiden hebben een gezond gewicht - Leidse jeugd groeit rookvrij op - Inwoners van Leiden zijn mentaal gezond 	T: GL P: HsL, UL, mboR, Leren met de Stad, LUMC e.a.
1g	Public Health: e-Health en gezonde stad: NeLL	NeLL is een onafhankelijk kennisplatform, dat verschillende diensten aanbiedt voor de ontwikkeling, implementatie en opschaling van eHealth oplossingen. NeLL is de Nederlandse afdeling van het World eHealth Living Lab (WeLL). Binnen WeLL werkt NeLL samen met een groot aantal nationale en internationale bedrijven. Daarnaast hebben we een nauwe verbinding met universiteiten over de hele wereld. De missie van NeLL is om duurzame zorg- en gezondheidsmodellen te ontwikkelen, implementeren, en op te schalen. De juiste zorg voor de patiënt op de juiste plek, tegen de juiste prijs. Efficiënt, effectief én zo aangenaam mogelijk voor alle betrokkenen. Schaalbare eHealth oplossingen spelen een sleutelrol om dit doel te kunnen bereiken.	T: NeLL, Pharos P: GL, LUMC, Luris, TNO, Medical Delta
1h	Lifestyle4Health	Het Nederlands Innovatiecentrum voor Leefstijlgeneskunde is een open, nationaal platform dat verbindt, coördineert en impact vergroot, onder de naam Lifestyle4Health. Leefstijl omvat het geheel van voeding, beweging, ontspanning, slaap, reductie van blootstelling aan toxische stoffen en psychosociale ondersteuning en is van groot belang om gezond te zijn en te blijven. Dat leefstijlinterventies ingezet kunnen worden ter voorkoming van gezondheidsklachten is duidelijk. Maar dat leefstijlinterventies ook effectief ingezet kunnen worden voor herstel of behandeling van aandoeningen is minder bekend, terwijl verschillende onderzoeken dit al langer suggereren. Lifestyle4Health is nauw betrokken bij het Leids Preventieakkoord en zet zich in voor leefstijlinterventies in de behandeling van leefstijl gerelateerde ziekten. Om alles wat er in Leiden plaatsvindt op dit terrein extra kracht en zichtbaarheid mee te geven zetten we in op een fysieke locatie voor L4H in Leiden.	T: TNO en LUMC P: GL, LBSP, e.a.
1i	KAS: SPIL-Programma (Kenniscentrum preventie angst & stress)	Het kenniscentrum angst & stress is een onderdeel van Faculteit Sociale Wetenschappen, ontwikkeling- en onderwijspsychologie. Het SPIL-programma is een programma van het kenniscentrum dat zich richt op vroege herkenning en interventie van stress en angst in de klas. Hoe kunnen scholen geholpen worden stress en angst in de klas te herkennen en te voorkomen? En hoe kan aan leerlingen snel de juiste ondersteuning geboden worden bieden?	T: UL/FSW P: SWV PPO, SWV VO, Jeugdteams Leidse regio, GGD
1j	UNA Europa-consortium	De Universiteit Leiden heeft zich in 2022 aangesloten bij Una Europa, een alliantie met acht universiteiten in Berlijn, Bologna, Edinburgh, Helsinki, Krakau, Leuven, Madrid en Parijs. Universiteit Leiden sluit aan bij deze alliantie die zich richt op Europese studies, duurzaamheid, cultureel erfgoed, datawetenschap en artificiële intelligentie en 'één gezondheid'. Samen met de andere	T: UL P: HsL, GL

		partneruniversiteiten zal de Universiteit Leiden zich sterk maken voor de toekomst van Europa met behulp van innovatief onderwijs, onderzoek en internationale uitwisseling.	
1k	PIT: Interdisciplinaire aanpak Slaaghwijk	Het PIT werkt in opdracht van de burgemeester en wethouder Jeugd en grijpt actief en preventief in om jongeren op het rechte pad te houden. Dit houdt in: signaleren in een vroeg stadium, snel handelen, zorgen voor goede informatie en passende hulp leveren. Het team werkt hiervoor samen met de afdeling neuro-pedagogiek en ontwikkelingsstoornissen van de Universiteit van Leiden, onder leiding van prof. dr. Hanna Swaab. Deze manier van werken biedt wetenschappelijk inzicht in wat een kind daadwerkelijk kan en nodig heeft. Het PIT draagt er zorg voor dat vervolgens passende hulp wordt ingezet. Van de PIT aanpak wordt in de Slaaghwijk en op verschillende scholen in Leiden gebruik gemaakt.	T: GL P: UL/FSW, Criminologie, HsL, gemeente A'dam, e.a.
1m	Leiden op Leeftijd	Leiden op Leeftijd is een plan van aanpak van de gemeente Leiden in samenwerking met Leyden Academy. Ook LUMC, NeLL en Hogeschool zijn betrokken. Het is belangrijk dat ouderen de juiste ondersteuning, begeleiding en erkenning krijgt die zo nodig is zeker ook in onze stad. Zeker ten tijde van Corona blijkt hoe belangrijk het is om lachend tachtig te worden. Dit project wilt kennisinstellingen betrekken bij alle facetten van 'langer zelfstandig wonen', dus zorg, welzijn, woningen, woonomgeving etc. Een aantal belangrijke onderdelen zijn: - Meer werk maken van dementie, in samenwerking met het expertisecentrum van Topaz, Transmuralis, en het LUMC - Onderzoek doen naar knelpunten die ouderen ondervinden bij het verhuizen en manieren vinden om deze knelpunten te verminderen. - Nieuwe woonzorgvormen ontwikkelen i.s.m. zorg- en kennispartners.	T: GL P: LUMC, Leyden Academy, HsL, NeLL, e.a. Partijen in de ouderenzorg
1n	Stadscriminoloog	In een vier jaar durend promotieproject (gestart in september 2021) wordt onderzoek gedaan naar de veiligheidsbeleving van Leidse burgers. Daarmee slaan de universiteit Leiden, gemeente Leiden en de politie de handen ineen om tot gerichte interventies te kunnen komen in het verbeteren van de veiligheidsbeleving onder Leidse burgers. Het belangrijkste doel van dit samenwerkingsverband is om diverse perspectieven, bronnen van informatie en interventiemogelijkheden te combineren om zo verbetering in veiligheids-beleving te bewerkstelligen.	T: UI, CS Lab P: GL en politie, Leren met de Stad.
1o	CIV Welzijn en Zorg	Het CIV Welzijn & Zorg is een regionaal samenwerkingsverband tussen bijna 40 instellingen in het onderwijs, de zorg- en welzijnssector en diverse gemeenten. CIV Welzijn en Zorg zet in op verbinding tussen onderwijs en beroepspraktijk en realiseert met gemeente, werkveld en onderwijs doorbraken in het welzijn en de gezondheid van burgers.	T: mboR P: GL
1p	CIV Bio Sciences	Een CIV (Centrum voor Innovatief Vakmanschap) is een publiek private samenwerking. Onderwijs en bedrijfsleven werken op het Leiden Bio Science Park al geruime tijd samen om studenten op te leiden tot de analist van de toekomst en medewerkers bij- en na te scholen.	T: mboR P: GL, HsL
1q	Stamcelgebouw NECSTGen	NECSTGen is een groot onderzoekscentrum voor stamcel- en genterapie op het Leiden Bio Science Park. In het instituut wordt onderzoek gedaan naar regeneratieve geneeskunde. Het doel is om medische doorbraken sneller beschikbaar te maken voor patiënten. Het stamcelgebouw heeft een toekenning gekregen uit het Nationaal Groeifonds van circa € 17 miljoen en via samenwerking een deal gesloten van € 100 miljoen.	T: LUMC P: GL, UL, LURIS
1r	Virtual Reality voor verpleeg-, thuis- en ouderenzorg	Virtual reality onderwijs dat ontwikkeld wordt voor docenten MBO, HBO, WO en vervolgonderwijs, praktijkopleiders en cliënten raden. Dit past in het huidige onderwijs van hybride/blended leren. De rode draad is het ervaren van persoonsgerichte liefdevolle zorg voor ouderen en er achter komen wat hier	T : LOC waardevolle zorg P : Leyden Academy, GL, LUMC, mboRijnland

		voor nodig is. Voorbeelden waarin VR ingezet kan worden zijn: Contact onderhouden, Pijnafleiding, Ontspanning, Ervaren van dementie, Behandeling van angst, Virtuele fysiotherapie, Simulatie van een psychose en traumabehandeling.	
1s	Huurteam	Leiden heeft een Huurteam dat huurders kan helpen die problemen hebben met hun huurhuis, bijvoorbeeld in het contact met hun huisbaas, door een te hoge huurprijs of door achterstallig onderhoud. De hulp bij deze en andere zaken is kosteloos. Het Huurteam is een samenwerking van gemeente Leiden, Leidse Rechtswinkel en Rechtenfaculteit. Vraagstukken van huurders in Leiden, inclusief procederen etc., worden dan opgepakt door het team (bestaande uit studenten van de rechtswinkel en professionals van een derde partij). Universiteit zet in op deskundigheidsbevordering en scholing van de studenten op gebied van huurrecht. Een samenwerking die juist in deze onzekere tijden hopelijk zijn vruchten af zal werpen.	T : GL, UL/FdR, Leidse Rechtswinkel

2. Biodiversiteit & Duurzaamheid

2a	Nieuwste technieken van biomonitoring	Het gezamenlijke lectoraat van Hogeschool Leiden en Naturalis Biodiversity Center: Metagenomics ontwikkelt nieuwe methoden waarmee heel snel complexe biologische ecosystemen in lucht, water, bodem en mens of dier in kaart worden gebracht. Vanaf 1 november begint chemicus en moleculair bioloog Arjen Speksnijder als lector Metagenomics aan Hogeschool Leiden. In samenwerking met studenten, Naturalis, Leiden Bio Science Park en belangrijke partner genomicsbedrijf Baseclear, gaat hij verder met het toepasbaar maken van deze technologie. Belangrijk daarbij is een door experts gecontroleerde biologische collectie als referentie, en die heeft Naturalis.	T: Naturalis, HsL P: LUMC, UL, Leiden Bio Science park.
2b	Polderlab Vrouwe Venne Polder (Land van ons).	De komende tien jaar gaan studenten van het Centrum voor Milieubiologie (Universiteit Leiden) op boerenweiland in Oud Ade onderzoeken hoe diversiteit van planten, insecten en vogels teruggebracht kan worden en hoe het land tegelijkertijd gebruikt kan worden om gewassen te verbouwen. o.a. door experimenten met duurzame vormen van landbouw.	T: UL P: Naturalis, HsL, Burgercoöperatie Land van Ons
2c	HiddenBiodiversity/Verborgene Stadsnatuur	Steden moeten groener, biodiverser en klimaatbestendiger worden om een gezondere stedelijke leefomgeving te creëren. Maar veel organismen die belangrijk zijn voor het functioneren van stedelijk groen en het welzijn van stedelingen zijn nog weinig bekend. Voorbeelden zijn schimmels en paddenstoelen, bacteriën, plantjes en kleine dieren die de bodemkwaliteit verbeteren, mossen die een extra laag groen vormen op bomen en betonoppervlakken, en korstmossen die gebruikt kunnen worden om hittestress te monitoren. Met een subsidie van de Nederlandse Wetenschapsagenda onderzoekt Naturalis deze 'verborgene biodiversiteit'. We richten ons in eerste instantie op Leiden, Amsterdam en Rotterdam om de diversiteit van 'geheime lagen' van onder- en bovengrondse organismen te ontrafelen, hun bijdrage aan stedelijke vergroening te beoordelen en af te leiden hoe burgers biodiversiteit in hun leefomgeving kunnen waarderen.	T: Naturalis P: GL, Hortus, UL, HsL, inwoners, en nog vele andere partners buiten Leiden
2d	BENIGN-project	Het BENIGN-consortium onderzoekt manieren om de infrastructuur in steden zo in te richten dat de hittestress in steden verminderd wordt. De invloed van klimaatverandering op gezondheid gerelateerd aan hittestress (binnenshuis en buitenshuis), waterkwaliteit en plantdiversiteit neemt steeds meer toe. 'Blauwe' infrastructuur (meren, kanalen, vijvers) en 'groene' (bomen, planten, kruiden) kunnen bijdragen aan het verminderen van hittestress en opwarming van de stedelijke omgeving. BENIGN onderzoekt hoe blauwe en groene infrastructuur optimaal gebruikt kan worden	T: Naturalis / Radboud Uni P: GL, HsL, inwoners, en andere partners buiten Leiden

		in de stedelijke omgeving om gezonde leefomstandigheden te creëren. Daarvoor worden living labs opgezet in drie gemeentes (Leiden, Hilversum en Dordrecht). Een belangrijke uitkomst van het BENIGN-project is een 'decision support system' dat gebruikt kan worden door gemeenten om afwegingen te maken tussen groene en blauwe interventies om zo een gezondere leefomgeving te creëren.	
2e	What's In The Air (WITA)?	De invloed van stedelijk ontwerp op lucht biodiversiteit en gezondheid van de longen. Ontwikkeling van een full proposal voor de Nationale Wetenschapsagenda. Het preproposal is goedgekeurd. Deadline is januari 2023. Verstedelijking heeft ingrijpende gevolgen voor de gezondheid en het welzijn van burgers. De belangrijkste gezondheidsproblemen in de steden omvatten aan luchtverontreiniging gerelateerde gezondheidsproblemen en inflammatoire 'lifestyle'-ziekten, zoals chronische ademhalingsstoornissen, diabetes en cardiovasculaire problemen. Biodiversiteit van natuurlijke omgevingen in steden kan zowel positief als negatief zijn voor de menselijke gezondheid. Virussen of pollen kunnen bijvoorbeeld schadelijk zijn, terwijl ecosystemen met biodiversiteit gunstig kunnen zijn voor de gezondheid door de ontwikkeling en regulering van het immuunsysteem te ondersteunen. Per saldo zijn deze invloeden positief. Daarom moet het stedelijk milieu-microbioom op de agenda staan in het ontwerp van de stedelijke infrastructuur, voor de menselijke gezondheid.	T: LUMC P: HsL, Naturalis, UL, LiS
2f	Trees Future Proof	Ontwikkeling van een full proposal voor de Nationale Wetenschapsagenda. Het pre-proposal is goedgekeurd. Deadline is januari 2023. Bomen zijn essentieel voor de biodiversiteit en het functioneren van ecosystemen, en hebben impact op het wereldwijde klimaat en de menselijke gezondheid. Het verbeteren van de kwaliteit van bestaande bossen en het ontwikkelen van strategieën voor het planten van nieuwe bomen zijn topprioriteiten voor onze samenleving. De gezondheid van bomen is sterk afhankelijk van bodemmicro-organismen. Het begrijpen van de functies van deze bodemmicrobiomen is dus niet alleen van grote wetenschappelijke waarde, maar ook praktisch urgent: het inzetten van micro-organismen om de weerstand van bomen tegen biotische en abiotische stress te verhogen, biedt een van de meest veelbelovende kansen om onze bossen en stedelijke ecosystemen toekomstbestendig te maken, en om effectieve strategieën te ontwikkelen om nieuwe bossen te creëren.	T: Naturalis P: UL, GL
2g	Biostimulanten van bol tot in de bodem uitgezocht	RAAK-MKB project: <i>Biostimulanten van bol tot in de bodem uitgezocht</i> . De roep om verduurzaming in de bollensector is groot. De sector streeft ernaar om in 2030 minder afhankelijk te zijn van (chemische) gewasbeschermingsmiddelen. Alternatieve methoden en technieken zullen in de komende jaren ontwikkeld en onderzocht moeten worden. Een voorbeeld daarvan is de inzet van biostimulanten. Biostimulanten kunnen microbiële, niet microbiële stoffen of combinaties van beide bevatten. De werking van deze producten kan zich zowel op de bodem als de plant richten. Dit gebeurt door het gebruik van nutriënten door de plant efficiënter te maken en de beschikbaarheid van nutriënten in de bodem te vergroten. In het project "Biostimulanten van bol tot in de bodem uitgezocht" gaan we methoden combineren om het effect van biostimulanten meetbaar te maken.	T: HsL P: Naturalis, UL, andere partners in en buiten Leiden
2h	Expeditie singelpark	Rond de singels van het oude centrum van Leiden ligt het 6,5 km lange Singelpark: een aaneengesloten groene ring van parken, begraafplaatsen, botanische tuinen, plantsoenen etc. Maar de biodiversiteit van het Singelpark is nog nauwelijks bekend. dit grote project gaat van start met het organiseren van buurtprojecten om voor het gehele Singelpark te bepalen wat er zoal leeft, met name de verborgen biodiversiteit (kleine ongewervelde dieren, korstmossen, etc.).	T: Naturalis, Gemeente Leiden, Hortus Botanicus, Grachtwacht P: Taxon Foundation, Fonds 1818, Prins Bernhard Cultuur Fonds, Gemeente Leiden

2i	Living Lab Circulaire Leefomgeving	Het Living Lab Circulaire Leefomgeving verbindt kennisinstellingen, bedrijven en decentrale overheden op weg naar een circulaire leefomgeving. Gezamenlijk hebben de betrokken organisaties zich ten doel gesteld om in de praktijk te experimenteren met innovaties, om zo antwoorden te verzamelen op urgente vraagstukken in de transitie naar een circulaire woon- en werkomgeving. Er wordt gekeken naar praktische oplossingen die impact hebben op technische, sociaal-culturele, economische en juridische gebieden.	T: HsL P: PLNT, GL, PZH, LBSP en diverse werkgevers, CS Lab
2j	Tweede groene ring	Het Singelpark is inmiddels al een poos af. Leidenaren kunnen langs de kades van de binnenstad genieten van aansluitend groen. Maar de gemeente wil het hier niet bij laten; zij streven naar de creatie van een tweede groene ring (in de volksmond Singelpark XL). Het plan is onderdeel van de Omgevingsvisie Leiden 2040. Onder de naam 'groen-blauw raamwerk' wordt de visie van een Singelpark XL uitgelegd. Volgens de huidige plannen moet de tweede groene ring tussen het Singelpark en het buitengebied komen. Met behulp van de inzet van de kennisinstellingen moet het Singelpark optimaal bijdragen aan klimaat en biodiversiteit maar ook aan gezondheid en welzijn.	T: GL P: UL, HsL, Naturalis, mboR Contact: Veronique Loeffen
2k	Kenniscentrum Duurzaam Organiseren	KDO is de centrale plek voor onderwijs, onderzoek, kennis en advisering over duurzaam organiseren. In het KDO komen 5 lectoraten samen: Diversiteit, Recht en Rechtvaardigheid, PR en Media, Contextueel Veranderen en Commerciële Economie, maatschappelijke impact. Het KDO zet zich in om via het onderwijs tot een duurzame maatschappij te komen.	T: HsL P: GL, UL/CML, MKB
2l	Kennisatelier duurzaamheid	Kennisatelier Duurzaamheid is een succesvolle samenwerking die tot stand is gekomen binnen Leiden Kennisstad/ Leren met de Stad. Dit betreft een samenwerking tussen het Centrum Milieuwetenschappen Leiden (CML) en de afdeling Sociale, Economische en Organisatie Psychologie van de UL samen met de gemeenten Leiden en Den Haag. Elk jaar worden vragen van de gemeenten rondom de thema's energietransitie, circulaire economie en de groene infrastructuur beantwoord door afstuderende studenten. Vijf van de onderzoeken die zijn uitgevoerd door psychologie studenten, zijn kort samengevat en gepubliceerd in het artikel "The City as laboratory" Met dit artikel zijn het niet alleen mooie projecten voor de stad, maar hebben ze ook wetenschappelijke impact.	T: UL/FSW, UL/CML P: GL, Vrede en Recht den Haag
2m	Natuur om de hoek- Leiden Zuidwest	Een bloeiende biodiversiteit is belangrijk voor onze samenleving, om te functioneren en te overleven. Zij maakt de stedelijke omgeving leefbaarder voor de inwoners. Uit diverse onderzoeken blijkt dat natuur mensen gelukkiger, vrijer en gezonder kan maken. Ook is er steeds meer bewijs dat steden met veel aangesloten groene, biodiverse plekken beter bestand zijn tegen klimaatverandering en andere verstoringen. In het project Natuur om de hoek in Leiden Zuidwest worden de bewoners actief betrokken bij biodiversiteit in de eigen wijk door activiteiten te organiseren en gezamenlijk aan de slag te gaan.	T: Naturalis P: GL, HsL, Hortus, Leiden Bio Sc park

3. Cultureel erfgoed

3a	Letterlijk Leiden	De stad van Kunst en Kennis is zonder aarzeling ook de stad van letteren te noemen. In Leiden bevinden zich de twee oudste talige faculteiten van Nederland. De stad speelde een grote rol in de internationale ontwikkeling van de boekdrukkunst en is de plek waar het eerste grote Nederlandse woordenboek ontwikkeld werd. De zeldzaamste talen van de wereld worden hier in Leiden voor het nageslacht geconserveerd. Tot vandaag de dag levert Leiden schrijvers die tot over de landsgrenzen furore maken. Met deze rijke geschiedenis en dit rijke heden als aanleiding, bestaat vanuit	T: Cultuurfonds Leiden, Leiden Kennisstad P: kennisinstellingen en partners die zich met letteren bezighouden (FGW, FSW, FdR, het LEF, musea etc)
----	-------------------	---	--

		Cultuurfonds Leiden en Leiden Kennisstad het plan om Leiden een toekomst te geven als internationale stad van letteren, met de organisatie van een letterenproject, zoals een jaarlijks festival. Ook is er een jaarlijks terugkerende themamaand rond de letteren in Leiden, georganiseerd door Kennisstad en Cultuurfonds gezamenlijk. Het programma kent zowel een literaire verdiepingspoot als een taal-educatieve poot.	
3b	Collectie Leiden	Door middel van duurzame samenwerking tussen Leidse Musea en erfgoed partijen komen we tot een stads brede programmering voor Collectie Leiden door middel van themajaren. Doel van deze programmering voor Collectie Leiden is om het DNA van Leiden in haar collecties en onderzoek zichtbaar, beleefbaar en herkenbaar te maken. Daarnaast moet deze samenwerking leiden tot meer dan de som op het gebied van media-aandacht en financiering en willen we voor sorteren op een mogelijk kandidaatschap van Leiden als Europese culturele hoofdstad.	T: GL P: UL, Leidse musea, ELO
3c	Pesthuis: Gasthuis voor wetenschap + cultuur	Het monumentale Pesthuiscomplex wordt toegankelijk voor alle Leidenaren, gericht op ontmoeten. Met een grote diversiteit aan functies wordt het een publieke plek die doorlopend kan worden gebruikt en door iedereen kan worden beleefd. Citystone Group gaat het samen met architecten Van Manen en KRFT herontwikkelen. De ontwikkelaar ziet het Pesthuiscomplex en het Van Leeuwenhoekpark als één geheel: een samenspel tussen groen, water en historie. Het geheel zal bestaan uit drie openbare ruimtes (kamers): een park, een tuin (het voorterrein) en een hof in het Pesthuis. De wandeling rondom het Pesthuis zal in ere worden hersteld met een (wisselende) kunstroute. Een nieuw paviljoen zal de nieuwe voorpost van het Pesthuis gaan vormen. Het vormt met het achterliggende Pesthuis een kasteelachtig ensemble aan het water van het Van Leeuwenhoekpark. In dit nieuwe paviljoen wordt ook een centrale technische ruimte gemaakt waarmee het gehele complex zal worden gevoed.	T: Citystone Group P: Lorentzcentre, Go Fair, UL/FW&N, LUMC, Archisenza, Cultuurfonds Leiden
3d	Things That Talk	Ontsluiten van verhalen van objecten via platform "Things That Talk". Things That Talk is een plek om de taal van dingen te kunnen ontdekken in de volle breedte van menselijkheid. Het is een duurzaam, levend archief van verhalen over de onderling verbonden wereld der dingen. En het nodigt uit tot voortdurende samenwerking van een breed scala aan gemeenschappen met een nauwe betrokkenheid van het Taalmuseum.	T: UL/FGW, Taalmuseum P: Leren met de Stad, GL, CS Lab
3e	Aanpak Laaggeletterdheid	Om de situatie van laaggeletterdheid te verbeteren, heeft de gemeente en een aantal maatschappelijke organisaties het 'Taalpact' ondertekend. Het actieplan Taalpact richt zich op vijf speerpunten: werk en participatie, armoede en schulden, het voorkomen van laaggeletterdheid bij kinderen en het verbeteren van betrokkenheid van ouders, gezondheid en welzijn en de eigen rol van de gemeente.	T: GL, UL/FGW, UL/FSW P: Leren met de stad, BplusC, Leyden Academy
3f	Leiden als stad van Kennis & Cultuur.	De zichtbaarheid van Leiden als Kennis & Cultuur stad wordt vergroot door de doorontwikkeling van jaarlijkse evenementen zoals: Nacht van Ontdekkingen, Brave New World, LiFF, open Monumentendagen en de Japanmarkt. De samenhang wordt versterkt doordat deze evenementen zich ook inzetten op de ArtsScienceWeek week.	T: UL, Gem P: Leiden en Partners, Cultuurfonds en anderen
3g	Cultuurkwartier	Het Cultuurkwartier van Leiden heeft de hoogste cultuurdichtheid van Nederland en bestrijkt het noordwestelijk deel van de binnenstad. Het Cultuurkwartier is het kloppende hart van culturele vernieuwing met een grote diversiteit aan podia, musea, bioscopen en creatieve broedplaatsen. In het Cultuurkwartier ontmoet de rijke Leidse geschiedenis het heden en vooral de toekomst. Cultuur, wonen en ondernemen komen er samen. Cultuurfonds Leiden vindt het belangrijk dat zowel muziek (Gebr. De Nobel), film (het nieuwe Kijkhuis), theater (Stadsgehoorzaal) beeldende kunst (Museum de Lakenhal) en culturele centra (Scheltema) samenkomen rond de Lammermarkt.	T: Cultuurfonds Leiden? P: Gebr. De nobel, het nieuwe kijkhuis, stadsgehoorzaal, Lakenhal en nog veel meer partners.

3h	Leidse versie programma stad & taal	In Leiden wordt nu verkend of we dit kunnen opzetten.	
----	-------------------------------------	---	--

4. Kennisstad breed

Vlaggenscheppen			
1	“Leren met de stad” (inclusief kennisateliers): ontwikkeling onderwijs met en in de stad	Leren met de Stad is de succesvolle Leidse aanpak binnen de landelijke City Deal Kennis Maken, een netwerk waarin 20 steden met een combinatie van WO, HBO en/of MBO actief zijn. In Leren met de Stad zetten studenten, docenten en onderzoekers hun kennis en ervaring in om vraagstukken uit de stad op te lossen in samenspraak met bewoners. De beschikbare kennis in Leiden draagt zo bij aan een betere stad, terwijl studenten leren aan de hand van echte ervaringen. Op die manier wordt bijgedragen aan de vergroting van actief burgerschap en maatschappelijke betrokkenheid.	T: HsL/UL /GL P: GL, HsL, UL, CS Lab, mboR, Naturalis, OCW, PLNT, Inclusio, Buzz, SOL etc.
2	Leiden Bio Science Park (LBSP)	In het Leiden Bio Science Park (LBSP) komen kennis, talent en nieuwe onderzoeksmogelijkheden samen. Het LBSP is het grootste innovatie district van Nederland op het gebied van Life Sciences & Health. In de afgelopen 35 jaar heeft het park een sterke, wereldwijde positie verworven. Het gebied moet aantrekkelijk worden voor nieuwe (internationale) bedrijven in de sector ‘Life science & health’ om zich te vestigen. Tot 2025 komen er steeds meer bedrijfsgebouwen, woningen en voorzieningen bij. Met innovatieve bedrijven, onderzoeks- en onderwijsinstututen en start-ups ontwikkelt het LBSP zich tot een internationale innovatiecampus.	T: (aparte organisatie voor fysieke ontwikkeling LBSP en aparte parkorganisatie) GL, in nauwe samenwerking met UL, LUMC P: OVBS, MRDH, Prov, etc.
3	Het LEF – Leiden Educational Fieldlab	Het Leiden Education Fieldlab (het LEF) is van én voor het Leidse onderwijs. Een netwerk met een fysieke locatie waar onderwijsprofessionals met passie en een actieve rol binnen het onderwijs samen kunnen innoveren en onderzoeken. Waarin onderwijspartners uit alle sectoren vertegenwoordigd zijn, van peuterspeelzaal tot universiteit, en daarnaast partners uit de cultuursector en het bedrijfsleven. Het netwerk is een broedplaats voor innovatie en verbindt onderwijs en onderzoek op diverse thema’s. Resultaten uit de praktijk vloeien direct terug naar de onderwijsprofessionals in opleiding. Het LEF versterkt de positie en de zichtbaarheid van Leiden als kennis- en onderwijsstad, bijvoorbeeld door het organiseren van evenementen zoals de Nacht van de Leraar. Landelijk wordt het LEF als voorloper en bron van inspiratie gezien op het gebied van samenwerking voor onderwijsvernieuwing.	T:HsL P: gem, UL, ICLON, Da Vinci, mboRijnland, SCOL, PROOLEiden, Leidse Aanpak, Naturalis, Microsoft, Technolab en Ondernemersfonds Leiden.
4	Legacy European City of Science	De titel European City of Science 2022 heeft Leiden naar een nieuw niveau gebracht, zowel op het gebied van (inter)nationale profilering en positionering, als op het vlak van de verbinding van kennis en wetenschap met de samenleving. Deze nalatenschap houden we ook in de jaren na 2022 hoog. Dat doen we door de inwoners van onze stad en de kennis en wetenschap nog meer samen te brengen, maar ook door ons op nationale en Europese podia te profileren als internationale kennisstad, als European city of science, en door internationale kennis(partners) naar Leiden te halen. Voorbeelden van Citizen Engagement: become a plastic spotter, stoepplantjes, bijtelling, natuur in Leiden.	T: Stuurgroep ECS (tot 1/1/23), stuurgroep LKS (na 1/1/23) P: EC, OCW, EZ, Prov., HsL, private partijen, e.a.
Kennisinfrastructuur			
1	Leiden Law Park	Leiden Law Park is de hotspot waarin wetenschap, bedrijfsleven en overheid samenkomen om kennis op het snijvlak van recht, ethiek en digitale technologie te ontwikkelen en te delen. Het is een initiatief van de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Universiteit Leiden, de gemeente Leiden en de provincie Zuid-Holland. Door partijen samen te brengen in een stimulerende kruisbestuiving, wil Leiden Law Park bijdragen aan duurzame, wetenschappelijk onderbouwde oplossingen van actuele maatschappelijke vraagstukken op dit terrein. Met de aanwezige kennis en	T: UL, faculteit rechtsgeleerdheid P: alumni, gemeente, PLNT, HsL

		<p>ervaring op het gebied van recht, ethiek en technologie is Leiden bij uitstek geschikt om hierin een voortrekkersrol te vervullen. Leiden Law Park wil een bijdrage leveren aan de duurzame digitalisering van onze samenleving en zo de maatschappelijke impact van de universiteit vergroten. Door recht en ethiek in een vroeg stadium aan (digitale) innovatie te verbinden, kunnen we sneller maatschappelijke acceptatie bereiken. Ook willen we zo het recht innoveren, vanuit de combinatie van wetenschap en praktijk. Dat doen we door:</p> <p>multidisciplinair onderzoek en toegepaste innovatie te faciliteren in een vernieuwende leer- en onderzoekomgeving; het ondernemerschap van studenten te versterken; kennis te ontwikkelen en te delen op het snijvlak van recht, ethiek en technologie; de afstand te verkleinen tussen de wetenschap en de maatschappij, door het creëren van een gezamenlijk platform.</p>	
2	Verkenning Living Lab Cyberveiligheid en forensische IT	Op verzoek van gemeente en politie wordt samen met de kennisinstellingen verkend wat Leiden lokaal kan doen op het gebied van cyberveiligheid, zowel aan de preventiekant als aan de opsporingskant. Hogeschool Leiden is sterk in forensische IT en AI-veiligheid, in samenwerking met o.a. Dublin en Oslo, en zet stappen om zich op dit thema nationaal en internationaal te profileren. Bij Universiteit Leiden zijn diverse vakgroepen betrokken, zoals criminologie, security studies en culturele antropologie.	T: Leren met de Stad, GL P: HsL en UL, div instituten en faculteiten; politie
3	Eduroam	Onder eduroam vallen twee projecten: eduroam 'buiten' en eduroam 'binnen'. Nu maakt eduroam 'buiten' het voor leerlingen, studenten, onderzoekers en medewerkers al mogelijk om op een veilige manier gebruik te maken van het draadloze netwerk van hun onderwijs- of onderzoeksinstelling. Dit netwerk zal ook verder uitgerold worden: eduroam 'binnen'. Het doel is om bezoekers automatisch wifi-toegang te geven bij meerdere onderwijsinstellingen, in Nederland, Europa en daarbuiten. Eduroam is nu al beschikbaar in alle gebouwen van de universiteit, het LUMC, de hogeschool Leiden en mboRijnland. De bedoeling is om dit uit te breiden naar zoveel mogelijk verblijfplaatsen, zoals vergaderzalen, bibliotheekvestigingen, het station, hotels, restaurants, terrassen en liefst ook naar pleinen, sporthallen, parken, studentenhuizen en bedrijven. Zo maken we heel Leiden eduroam-ready.	T: GL P: UL, LUMC, SLIB, HsL
4	PLNT	PLNT is een centrum voor innovatie, onderwijs en ondernemerschap. PLNT laat startups ontstaan en laat ze groeien. Ze stimuleren, faciliteren en ondersteunen talent om innovatief ondernemer te worden. De werelden van innovatie en ondernemerschap worden letterlijk en figuurlijk bij elkaar gebracht. Er is een streven naar vernieuwing en onafhankelijkheid. Beide worden gedreven door een intrinsiek verlangen om het verschil te maken in de wereld van morgen. Bij PLNT komen ze samen.	T: GL, UL, HsL, MboRijnland
6	Wonen: studentenhuysvesting en shortstay	Met de Leidse kennisinstellingen en in de Taskforce studentenhuysvesting is afgesproken het aantal studenteneenheden vanaf 2018 uit te breiden met 2700 eenheden. Inmiddels zijn hiervan 805 gerealiseerd, onder andere op de Leidse Schans en in Voorschoten (150). In 2022 stond er een toevoeging van 968 eenheden voor studenten gepland waarvan onder andere ruim 700 op het BSP. Tot 2024 staan nogmaals 1000 extra wooneenheden voor studenten gepland. Daarmee liggen we goed op schema. Vraag en aanbod naar en aan studentenhuysvesting wordt jaarlijks gemonitord aan de hand van de Landelijke en lokale (Leidse) monitor studentenhuysvesting. Op basis daarvan besluit bovengenoemde Taskforce of de opgave al dan niet moet worden bijgesteld. In deze Taskforce zijn zowel de Universiteit en Hogeschool Leiden als de studenten, studentenhuysvesting (DUWO) en de gemeente vertegenwoordigd.	T: werkgroep studentenhuysvesting o.l.v. UL P: GL, DUWO, HsL
7	International Center Leiden (voorheen Expat Centre)	Leiden International Centre (formerly Expat Centre Leiden) offers BSN registration appointments, free information and advice, and provides a network for internationals living or working in the Leiden region.	T: GL, L&P/ECL P: regiogemeenten, LBSP, LUMC, UL

		Voortzetting LIC: tot en met 2024 geborgd, daarna handelingsperspectief bieden en borging voor 2025 en verder, i.h.k.v. internationaliseringsbeleid en vestigingsklimaat.	
8	Expeditie leerkracht	Het onderwijs staat voor grote uitdagingen. Expeditie Leerkracht raakt aan twee van de grootste hiervan: het oplossen van het lerarentekort en het realiseren van toekomstbestendig onderwijs. Expeditie Leerkracht is een tweedaagse waarin volwassenen die een overstap naar het onderwijs overwegen op een actieve, persoonlijke en speelse manier leren wat het vak leerkracht inhoudt. Op deze dagen zullen zij onder intensieve begeleiding hun eerste stappen in het onderwijs zetten en inzicht krijgen in hun eigen kennen en kunnen. Doel is om eventuele overstappers vanuit deze oriëntatie te laten ondervinden of het vak leerkracht passend is en zo een vliegende start te kunnen maken in een eventueel vervolgt raject aan de Hogeschool of op Technolab. In 2022-2023 bieden we 4 Expedities aan. We hopen met Expeditie Leerkracht volwassenen, die nieuwsgierig zijn naar het onderwijs, en twijfelaars over de streep te trekken.	T: Technolab, HsL P: GL
9	Humanities Campus	De faculteit der Geesteswetenschappen is de afgelopen jaren flink gegroeid en verdere groei wordt verwacht. De Universiteit Leiden en de gemeente willen die sterke positie verder uitbouwen en werken daarom sinds 2022 samen aan een nieuw plan voor de Humanities Campus. Er wordt een mooi nieuw stukje binnenstad opgeleverd met nieuwe gebouwen waar verschillende onderdelen en partners van de Faculteit der Geesteswetenschappen zich zullen vestigen. De werkzaamheden aan het Cluster Zuid (UB kant) zijn op dit moment in volle gang. Daarnaast wordt door gemeente en Universiteit nog samengewerkt aan kleinere plannen – soms op tijdelijke basis – voor de openbare ruimte, waaraan ook participatietrajecten verboden zijn.	T: GL en UL P: de Sleutels
10	Agoriaans professionaliseren	Agora is een landelijk vernieuwingsconcept dat de ontwikkeling en vorming van leerlingen als uitgangspunt neemt. Bij Agora mogen leerlingen (vmbo-t, havo, vwo) vanaf dag één aan de slag met hun interesses op zoek naar hun iegen talenten en ambities. Vakken, toetsen, klassenroosters en huiswerk worden ingeruild voor challenges, samenwerken en coaching door leraren.	T: SCOL en HsL P: overige onderwijsinstellingen, ICLON, GL
11	Geloof in eigen kunnen	In onze samenleving wordt het onderwijs gezien als een motor voor persoonlijke groei en kansengelijkheid. In veel opzichten is het Nederlandse onderwijs kwalitatief goed te noemen. Tegelijkertijd zijn er mechanismen die zorgen voor kansenongelijkheid en slaagt het onderwijs er niet in om deze het hoofd te bieden. Meer nog dan zelfvertrouwen voorspelt het geloof in eigen kunnen van studenten of ze gemotiveerd aan de slag gaan met een taak. Bij mbo studenten, die zichzelf vaak onderschatten, ligt daar een belangrijke sleutel om tot gelijke kansen te komen. Of het nu gaat om hun leerproces, overgang naar de arbeidsmarkt of hun rol als burger in de samenleving. Hierop ontwikkelde mboRijnland in samenwerking met de UvH een lesprogramma van 10 weken waarbij studenten aan de slag gaan met een zelfgekozen politieke verbetering in hun omgeving.	T: mboRijnland, P: GL, Universiteit voor Humanistiek
12	Leerkrachtencampagne	In onze prachtige regio zijn we op zoek naar de goede leerkrachten. Leerkrachten direct van de opleiding, maar ook mensen die na een eerdere carrière de overstap naar het onderwijs willen maken. Leerkracht is een schitterend beroep. Elke dag contact met leerlingen, veel autonomie en een belangrijke maatschappelijk bijdrage leveren. Het is ook een complex beroep. Niet iedereen kan zomaar leerkracht worden. In de Leidse regio werken schoolbesturen samen omdat onze leerlingen het beste onderwijs verdienen. Samen begeleiden we de leraren zo goed mogelijk om uit te groeien tot een vakkundige collega.	T: GL, diverse onderwijspartners vanuit de LEA

13	Leiden & Internationalisering (vroeger visie internationalisering)	<p>Leiden is en wordt steeds internationaler. Dit is terug te zien in het aantal Leidenaren met een niet-Nederlandse nationaliteit (12%) en in de toename van de diverse groepen internationals: kenniswerkers, arbeidsmigranten, studenten en vluchtelingen.</p> <p>Voor de Gemeente Leiden betekent dit een andere inzet op een aantal vlakken, denk hierbij aan primaire taken zoals dienstverlening, maar ook aan het vervullen van een stimulerende en faciliterende rol. Op 17 september 2020 is daarom de Visie Internationalisering door de Leidse gemeenteraad vastgesteld. Deze is tot stand gekomen na intensieve afstemming met de stadspartners. Naar aanleiding van deze visie heeft de gemeente Leiden, in samenwerking met het Leiden International Centre (LIC), de Monitor Internationalisering opgesteld.</p> <p>De visie is aangevuld met een uitvoeringsagenda met daarin de acties voor de komende jaren. Signaleert u kansen voor de stad Leiden met betrekking tot internationalisering of kent u initiatieven voor internationals die breder zouden kunnen worden opgepakt?</p>	<p>T: GL P: ECL, UL, LUMC, LBSP, internationale scholen, stedenbanden</p>
----	--	--	---